

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK
JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší správní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy Mgr. Radovana Havelce a soudců JUDr. Jaroslava Vlašína a JUDr. Tomáše Rychlého v právní věci žalobkyně J. K., zastoupené Mgr. Lukášem Hojdnem, advokátem se sídlem Praha 10, Francouzská 299/98, proti žalovanému **Ministerstvu zdravotnictví**, se sídlem Praha 2, Palackého náměstí 375/4, v řízení o kasační stížnosti žalovaného proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 10. 10. 2024, č. j. 15 Ad 3/2024 - 37,

t a k t o :

- I. Kasační stížnost **se zamítá**.
- II. Žalovaný **je povinen** uhradit žalobkyni na nákladech řízení o kasační stížnosti částku 4 114 Kč k rukám jejího zástupce Mgr. Lukáše Hojdna, a to ve lhůtě 30 dnů od právní moci tohoto rozsudku.

Odůvodnění:

[1] Rozhodnutím ze dne 9. 10. 2023, č. j. MZDR 18000/2023-6/PRO (dále jen „prvostupňové rozhodnutí“), žalovaný zamítl žádost žalobkyně o poskytnutí jednorázové peněžní částky za protiprávní sterilizaci podle zákona č. 297/2021 Sb., o poskytnutí jednorázové peněžní částky osobám sterilizovaným v rozporu s právem a o změně některých souvisejících zákonů (dále jen „zákon č. 297/2021 Sb.“). Žalobkyně podala dne 13. 6. 2023 žádost, v níž uvedla, že k její sterilizaci došlo dne 7. 6. 1979 ve Fakultní nemocnici Plzeň, při porodu její dcery. Žalovaný žádost zamítl s tím, že žalobkyně neprokázala protiprávnost provedené sterilizace.

[2] Žalobkyně se proti prvostupňovému rozhodnutí bránila rozkladem, který byl rozhodnutím ministra zdravotnictví (dále jen „ministr“) ze dne 4. 12. 2023, č. j. MZDR 32741/2023-2/PRO, zamítnut. Ministr uvedl, že žalobkyně neunesla důkazní břemeno, pokud jde o protiprávnost provedené sterilizace. Jelikož byla zdravotnická dokumentace v roce 2020 skartována, žalovaný poučil žalobkyni o právu navrhnout na podporu svých tvrzení (zejména k neudělení souhlasu s tímto úkonem) důkazy, k čemuž jí určil přiměřenou lhůtu. Na výzvu žalovaného žalobkyně předložila jako důkaz zápis z porodní knihy z řádku č. 387 a zápis z operační knihy z řádku č. 388. Tyto záznamy ovšem prokazují pouze provedení sterilizace, nikoli její protiprávnost. Ministr dodal, že sterilizace nebyla provedena v době porodní, ale ve dni následujícím po porodu.

[3] Rozhodnutí ministra napadla žalobkyně u Městského soudu v Praze žalobou, kterou městský soud shledal důvodnou; rozsudkem uvedeným v záhlaví proto žalované rozhodnutí zrušil a věc vrátil žalovanému k dalšímu řízení.

[4] Městský soud úvodem připomněl, že cílem úpravy zákona č. 297/2021 Sb. bylo umožnit uplatnění nároku na odškodnění za nezákonně provedenou sterilizaci, k níž docházelo v důsledku pochybení státu, který v minulosti nebyl schopen ochránit ženy před situacemi, v nichž musely čelit nátlaku na svobodu svého rozhodování stran (ne)provedení sterilizace. Prostředek nápravy se přitom nenaplní pouze zákonnou kodifikací, nýbrž i samotnou aplikací na jednotlivé případy.

[5] Dále městský soud uvedl, že k přiznání peněžité částky dle zákona č. 297/2021 Sb., musí být naplněny čtyři předpoklady: (i) žádost musí být podána do 3 let od účinnosti zákona, (ii) žadatelka byla podrobena sterilizaci, (iii) ke sterilizaci došlo v rozhodném období od 1. 7. 1966 do 31. 3. 2012, a (iv) sterilizace byla provedena v rozporu s právem. V projednávaném případě byla žádost žalobkyně zamítnuta z důvodu neunesení důkazního břemene ve vztahu k předpokladu ad (iv). K problematice týkající se skartace zdravotnické dokumentace městský soud upozornil na rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 4. 7. 2024, č. j. 9 As 61/2023 – 65 (rozhodnutí tohoto soudu jsou dostupná na www.nssoud.cz), z něhož se podává, že „[p]okud [...] zdravotní dokumentace nebude existovat, případně bude zjevně nedůvěryhodná, avšak žadatelka předešle plausibilní tvrzení, pro které budou skutečně svědčit zjištěné indicie, musí správní orgány považovat předpoklady pro přiznání peněžité částky dle zákona č. 297/2021 Sb. za naplněné, ledaže samy prokáží, že ke skutečnostem žadatelkou tvrzeným dojít nemohlo.“

[6] Žalobkyně podle městského soudu takové plausibilní tvrzení uvedla. Na straně druhého žalovaného pouze na základě skartace zdravotnické dokumentace uzavřel, že pro provedení sterilizace žalobkyně byly splněny všechny zákonné podmínky, aniž by ale tento závěr měl oporu ve spisovém materiálu. Městský soud proto konstatoval, že žalovaný nepostupoval v souladu se zásadou materiální pravdy a nezjistil skutkový stav, o němž by nebyly důvodné pochybnosti. Zcela rezignoval na zjištění skutkového stavu, který byl v projednávaném případě zjevně neúplný. Žalovaný tak postupoval v rozporu s výše uvedenou judikaturou Nejvyššího správního soudu, neboť neprokázal, že k žalobkyni tvrzeným skutečnostem dojít nemohlo.

pokračování

[7] Pouze pokud by žalovaný v dalším řízení po doplnění dokazování a objasnění skutkového stavu prokázal, že žalobkyně byla o povaze provedených zákroků dostatečně poučena, bylo by možno uzavřít, že výše uvedená nezákonnost, spočívající v absenci písemného poučení o nezvratnosti zákroku, nezakládá takové porušení právních předpisů, které by dle § 3 zákona č. 297/2021 Sb., odůvodňovalo vyhovění žádosti žalobkyně o poskytnutí kompenzace. Městský soud uzavřel, že z předloženého správního spisu a neexistující zdravotnické dokumentace za daného stavu vyplývá, že podmínky pro provedení sterilizace u žalobkyně splněny nebyly.

[8] Rozsudek městského soudu napadl žalovaný (dále jen „stěžovatel“) kasační stížností z důvodů podle § 103 odst. 1 písm. a) a d) soudního řádu správního (dále jen „s. ř. s.“).

[9] Stěžovatel považuje napadený rozsudek nepřezkoumatelný, jelikož není zřejmé, z jakého důvodu považoval městský soud žalobkyní uvedená tvrzení za plausibilní. Plausibilní tvrzení nelze chápat jako jakékoli jiné tvrzení, ale musí se jednat o hájitelné tvrzení podložené indiciemi, které ve svém souhrnu nepřipouštějí jiné racionální vysvětlení dané situace. V řízení žalobkyně nepředložila žádné indicie a omezila se na strohé a obecné tvrzení založené na pouhém nesouhlasu se zákrokem. Stěžovatel dále poukázal na změnu ve tvrzeních žalobkyně, která původně uvedla, že jí byla sterilizace provedena v den porodu, ale následně své tvrzení změnila a uvedla, že to bylo až den poté. Jako absurdní stěžovatel hodnotil tvrzení žalobkyně, že si pamatovala, že jí nebylo provedeno předoperační vyšetření, ale nepamatovala si, který den jí byl zákrok proveden. Těmito rozpory v tvrzení se městský soud ale nezabýval a pouze přejal tvrzení žalobkyně, například, že jí byla sterilizace provedena v rámci porodu, ačkoliv byla provedena až následující den.

[10] Napadený rozsudek je dle stěžovatele též vnitřně rozporný, neboť v odst. 30 jeho odůvodnění městský soud uvedl, že stěžovatel vycházel z obsahu zdravotní dokumentace, ačkoliv dříve v rozsudku několikrát uzavřel, že dokumentace byla skartována. Není tedy zřejmé, z obsahu jaké zdravotní dokumentace má dle městského soudu vyplývat, že zákonné podmínky pro provedení sterilizace u žalobkyně nebyly splněny. Městský soud též konstatoval, že po doplnění dokazování a objasnění skutkového stavu musí být prokázáno, zda byla žalobkyně dostatečně poučena o nezvratnosti zákroku. Stěžovatel namítá, že není zřejmé, na základě čeho městský soud dovodil, že v řízení byla zjištěna nezákonnost spočívající v absenci písemného poučení o nezvratnosti zákroku, byla-li zdravotnická dokumentace skartována a jiné důkazní prostředky nebyly doloženy. Náhledem městského soudu má žalovaný v současné době považovat za prokázané, že žalobkyně nebyla písemně poučena. Tento závěr je ovšem absurdní a nemá oporu ve správním spise.

[11] Stěžovatel nesouhlasí ani s tím, že by žalobkyní predestřená tvrzení bylo možné označit za plausibilní; nebylo proto na místě postupovat v intencích rozsudku č. j. 9 As 61/2023 - 65. Městský soud závěry z daného rozsudku vyložil v nyní posuzovaném případě příliš extenzivně. Jediná indicie, která se v řízení nabízela, bylo jméno lékaře, který ale již není zapsán v lékařské komoře a žalobkyně by ho musela zprostit mlčenlivosti, aby mohl k věci vypovídat.

[12] Dále stěžovatel upozornil, že zástupce žalobkyně zastupuje velké množství žadatelek, jeho podání jsou formulářového typu a obsahují prakticky totožná, velmi strohá tvrzení. Existují proto pochybnosti, zda okolnosti provedené sterilizace proběhly u všech žadatelek obdobně. V žádosti žalobkyně uvedla, že sterilizace byla provedena v rámci porodu (ačkoliv porodila spontánně) a lékař na ni naléhal, aby podepsala připravenou žádost o sterilizaci. Následně v rozkladu ale uvedla, že sterilizace jí byla provedena o den později, přičemž jí bylo sděleno, že se bude jednat o malý zdravotní zákrok, o jehož povaze nebyla poučena; o nezvratnosti se dozvěděla až posléze, po provedení zákroku. V žalobě uvedla, že jí nebyl poskytnut dostatečný časový prostor, aby si mohla věc promyslet a poradit se s manželem; zákrok proběhl po naléhání zaměstnanců nemocnice. Před porodem jí byly předloženy k podpisu *papíry*, kterým ale nerozuměla a blíže jí nebylo nic vysvětleno. Stěžovatel pokládá situaci nastíněnou žalobkyní, tedy že den po porodu podstoupila neznámý zákrok, aniž by se kohokoliv zeptala na podrobnosti, za absurdní a nevěrohodnou. Žalobkyně na jedné straně popírá, že by o zákrok požádala, na straně druhé uvádí, že si nepamatuje, zda žádost podepsala. Rovněž nijak blíže nepopsala okolnosti sterilizace. Současně žalobkyně uvedla, že zákrok podstoupila v důsledku naléhání zdravotního personálu, ale posléze tvrdila, že se o následcích dozvěděla až následující den. Taková tvrzení působí nevěrohodně, účelově a rozporuplně.

[13] V další kasační námitce stěžovatel namítá, že městský soud nesprávně aplikoval závěry plynoucí z rozsudku č. j. 9 As 61/2023 – 65. Dle uvedeného rozsudku je možné zamítnout žádost o peněžní částku v případě, kdy zdravotnická dokumentace neexistuje a tvrzení žadatelky nebudou na první pohled hájitelná a pokud správní orgán ani přes případné vlastní kroky ke zjištění stavu věci nezjistil nic, co by nasvědčovalo důvěryhodnosti tvrzení žadatelky. V rozporu s tímto závěrem ale městský soud zcela otočil důkazní břemeno, a v podstatě uvedl, že žalobkyni bez dalšího postačí „něco“ tvrdit, neboť protiprávnost je v případě skartace zdravotnické dokumentace presumována, dokud není stěžovatelem prokázán opak. V podstatě tedy uzavřel, že pro provedení sterilizace byly splněny zákonné podmínky.

[14] Stěžovatel upozornil, že k zamítnutí žádosti o peněžní částku dochází z důvodu neprokázání hmotněprávních podmínek nároku. Zákon č. 297/2021 Sb. nepresumuje protiprávnost zákroku jen na základě tvrzení žadatelky. Pokud by tomu bylo naopak, byla by vyvratitelná domněnka obsažená v § 3 odst. 3 zákona č. 297/2021 Sb. nepoužitelná. V rozporu s výše uvedeným ale městský soud konstatoval, že správní spis musí obsahovat důkazy prokazující, že sterilizace byla učiněna po právu. Tímto požadavkem staví stěžovatele do neřešitelné situace, kdy v případě nesoučinnosti žalobkyně nemá stěžovatel možnost, jak zjistit skutkový stav. Městský soud jako důkazní prostředky navrhoval provedení výslechů zúčastněných osob, neuvedl ale kterých, ani jak postupovat v případě jejich pasivity.

[15] Optikou městského soudu bude stěžovatel v dalším řízení postupovat tak, že žalobkyni opětovně poučí o možnosti navrhnout důkazní prostředky, a pokud ta žádné nenavrhne, stěžovatel nemá jak prokázat skutečné okolnosti provedení zákroku. V důsledku tak bude možné, aby o finanční náhradu žádaly ženy, kterým sterilizace nebyla provedena, anebo u nichž byla provedena z jejich iniciativy a po řádném poučení, byla-li jejich zdravotnická dokumentace skartována. Stěžovatel má za to, že tyto ženy budou v lepší

pokračování

důkazní situaci než ženy, jejichž zdravotnická dokumentace se dochovala. K výše uvedenému stěžovatel odkázal na rozsudek městského soudu ze dne 17. 10. 2024, č. j. 15 Ad 4/2024 - 45. Naopak, jako nepřiléhavý vyhodnotil stěžovatel odkaz městského soudu na rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 11. 2003, č. j. 6 As 114/2000 - 36, který se týkal zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností, jelikož ten vycházel z úpravy tehdy platného správního řádu.

[16] S odkazem na judikaturu Nejvyššího správního soudu a Ústavního soudu stěžovatel uvedl, že v posuzovaném případě nemá a ani nemůže mít jiné informace o průběhu a okolnostech provedené sterilizace, než ty, které přestřela žalobkyně. Je proto zcela vyloučeno, aby v situaci, kdy byla zdravotnická dokumentace zničena a žalobkyně neposkytuje součinnost, stěžovatel jakýmkoliv způsobem vyvrátil tvrzení žalobkyně o neudělení souhlasu s provedeným zákrokem. Stěžovatel se dostal na hranici svých možností při zjišťování skutkového stavu. Žalobkyně, ačkoliv byla zastoupena advokátem, zůstala pasivní a k okolnostem provedení zákroku nepředložila žádné bližší indicie.

[17] Žalobkyně se ve svém vyjádření plně ztotožnila se závěry městského soudu a navrhl, aby kasační stížnost byla zamítnuta.

[18] Nejvyšší správní soud přezkoumal napadený rozsudek městského soudu v rozsahu podané kasační stížnosti (§ 109 odst. 3 věta před středníkem s. ř. s.) a z důvodů v ní uvedených (§ 109 odst. 4, věta před středníkem s. ř. s.). Ve věci rozhodl bez nařízení jednání za podmínek vyplývajících z § 109 odst. 2 věty první s. ř. s.

[19] Kasační stížnost není důvodná.

[20] Nejvyšší správní soud na tomto místě upozorňuje, že se výkladem zákona č. 297/2021 Sb. ve své judikatuře již opakovaně zabýval, a to například v rozsudcích ze dne 14. 11. 2023, č. j. 4 As 290/2022 - 42, ze dne 4. 7. 2024, č. j. 9 As 61/2023 - 65, ze dne 14. 8. 2024, č. j. 7 As 266/2023 - 47, nebo ze dne 27. 2. 2025, č. j. 3 As 73/2024 - 44). Klíčový je v tomto směru zejména jeho rozsudek č. j. 9 As 61/2023 - 65, v němž se zabýval problematikou zničené zdravotní dokumentace a plausibility tvrzení žadatelek. Na závěrech uvedených v rozsudku devátého senátu kasační soud nehodlá ničeho měnit, proto z nich v dalším odůvodnění vychází a v podrobnostech na ně odkazuje.

[21] Nejprve se Nejvyšší správní soud zabýval namítanou nepřezkoumatelností napadeného rozsudku [§ 103 odst. 1 písm. d) s. ř. s.], protože v případě její důvodnosti by bylo vypořádání dalších kasačních námitek v zásadě vyloučené. Z konstantní judikatury Ústavního soudu a Nejvyššího správního soudu vyplývá, že má-li být soudní rozhodnutí přezkoumatelné, musí z něj být patrné, jaký skutkový stav vzal soud za rozhodný, jakým způsobem postupoval při posuzování rozhodných skutečností, proč považuje právní závěry účastníků řízení za (ne)správné a z jakých důvodů považuje argumentaci účastníků řízení za (ne)důvodnou (viz například nálezy Ústavního soudu ze dne 20. 6. 1996, sp. zn. III. ÚS 84/94, ze dne 26. 6. 1997, sp. zn. III. ÚS 94/97 a ze dne 11. 4. 2007, sp. zn. I. ÚS 741/06, a rozsudky Nejvyššího správního soudu ze dne 4. 12. 2003, č. j. 2 Azs 47/2003 - 130, ze dne 29. 7. 2004, č. j. 4 As 5/2003 - 52, ze dne 1. 6. 2005, č. j. 2 Azs 391/2004 - 62, a ze dne 21. 8. 2008, č. j. 7 As 28/2008 - 75; rozhodnutí těchto

soudů jsou dostupná na www.nalus.usoud.cz a www.nssoud.cz). Meritorní přezkum rozsudku je tak možný pouze za předpokladu, že se jedná o rozhodnutí srozumitelné, které je opřeno o dostatek relevantních důvodů, z nichž je zřejmé, proč soud rozhodl tak, jak je uvedeno ve výroku jeho rozhodnutí.

[22] Stěžovateli nelze přisvědčit, že by z napadeného rozsudku nebylo zřejmé, proč městský soud pokládal tvrzení žalobkyně za *plausibilní*. Úvodem je nutné zdůraznit, že *plausibilní tvrzení* je takové tvrzení, které zní věrohodně, rozumně či pravděpodobně, ale nemusí být prokázáno. Městský soud v odst. 27 odůvodnění napadeného rozsudku uvedl žalobkyni předestřený skutkový stav a konstatoval, že jej považuje za *plausibilní*, nikoli však *prokázaný*. Je přitom zřejmé, jaký skutkový stav vyhodnotil jako *plausibilní* a proč. Nejvyšší správní soud na tomto místě nehodnotí, zda tento závěr skutečně obстоjí, pouze zda obstojí z pohledu přezkoumatelnosti.

[23] Nejvyšší správní soud souhlasí se stěžovatelem, že městský soud v odst. 30 odůvodnění rozsudku uvedl, že žalovaný vycházel ze zdravotnické dokumentace, ačkoliv v řízení nebylo sporu o tom, že ta byla skartována. Nicméně, z kontextu daného odstavce je zřejmé, že se jedná o zřejmou chybu, kdy městský soud měl očividně na mysli, že žalovaný vycházel ze *správného spisu*. Toto pochybení je evidentní a nezapříčiňuje tak vnitřní rozporuplnost napadeného rozsudku.

[24] Jiné námitky zpochybňující přezkoumatelnost napadeného rozsudku stěžovatel neuvedl. Nejvyšší správní soud proto uzavírá, že z odůvodnění napadeného rozsudku je patrné, jaký skutkový stav vzal městský soud za rozhodný a jaké důvody jej vedly k dosaženému závěru. Městský soud dostatečně odůvodnil, proč bylo třeba přistoupit ke zrušení žalovaného rozhodnutí. Napadený rozsudek proto nelze považovat za nepřezkoumatelný; není tak naplněn kasační důvod podle § 103 odst. 1 písm. d) s. ř. s.

[25] Jádrem kasační argumentace představuje věcná polemika stěžovatele se závěrem městského soudu, že tvrzení žalobkyně lze považovat za *plausibilní* ve smyslu výše podané definice tohoto pojmu. Stěžovatel má za to, že šlo tvrzení velmi obecná, nepodložená dostatečnými indiciemi, založená na prostém nesouhlasu s jeho závěry. Nebylo proto na místě ve věci aplikovat obrácené důkazní břemeno.

[26] Nejvyšší správní soud již dříve konstatoval, že v případě nároků poškozených žen „je třeba postupovat citlivě s ohledem na situaci žadatelek“. Správní orgány by jim proto měly vycházet maximálně vstřícně, a to tím spíše, že na jim způsobené újme má zásadní podíl stát, který se svá pochybení snaží alespoň do jisté míry odčinit (viz rozsudek ze dne 14. 11. 2023, č. j. 4 As 290/2022 - 42). Jedná se o základní východisko, které reflektuje rovněž zákonná úprava poskytování peněžité částky jako odškodnění za protiprávní sterilizaci podle zákona č. 297/2021 Sb. Důvodová zpráva k uvedenému zákonu výslovně označuje protiprávní sterilizaci za závažný zásah do základních práv. Za její provedení je přitom odpovědný stát, neboť v minulosti nepřijal dostatečnou úpravu informovaného souhlasu s prováděním sterilizací a v některých případech dokonce sociální pracovníci k podstoupení sterilizace motivovali. Přijetím citovaného zákona tak stát svoji odpovědnost výslovně uznal, a to s cílem zajistit *efektivní prostředek nápravy*, konkrétně zajistit odškodnění obětí

pokračování

protiprávních sterilizací, kterého není možné efektivně dosáhnout běžnými prostředky ochrany práv.

[27] Vymezený cíl právní úpravy nelze zajistit pouhým formálním umožněním požádat si o jednorázovou peněžitou dávku. Naopak, odpovědnost státu za protiprávně provedené sterilizace vyžaduje, aby byla *reálně* zajištěna *efektivní* možnost postižených osob dosáhnout satisfakce za vzniklý stav, a to minimálně v podobě zákonem stanovené peněžité částky. To ostatně Nejvyšší správní soud rovněž již výslovně potvrdil v rozsudku ze dne 14. 11. 2023, č. j. 4 As 290/2022 - 42. Tento cíl a smysl právní úpravy tudíž musí mít správní orgány při interpretaci a aplikaci zákona č. 297/2021 Sb. v jednotlivých případech vždy na zřeteli.

[28] Důvodová zpráva k zákonu č. 297/2021 Sb. výslovně předvídá, že existenci nároku lze prokazovat nejen zdravotnickou dokumentací vedenou o oprávněné osobě, ale „*též všemi důkazními prostředky, které mohou přispět k objasnění věci, zejména výpověďmi oprávněné osoby a svědků, znaleckými posudky a odbornými vyjádřeními, věcmi, listinami apod.*“ Podle názoru Nejvyššího správního soudu tím zákonodárce uznal, že prokázání oprávněnosti nároku, tedy podstoupení sterilizace v rozporu s právem, může být vzhledem k uplynulé době, citlivé až intimní povaze zákroku, o jehož existenci se proto daná osoba patrně nebude často šířit mimo okruh nejbližších osob, a celkovému zranitelnému postavení poškozených, velice obtížné. Oproti běžným řízením o žádostech, často dokonce formulářových či s jasně právně definovanými náležitostmi, totiž nebude pro žadatelky z ustanovení zákona č. 297/2021 Sb. intuitivně zřetelné, jakým způsobem a do jakého standardu je nezbytné takto citlivé a časově vzdálené události, jako je právě protiprávnost sterilizace, k níž došlo v období od 1. 7. 1966 do 31. 3. 2012 (srov. § 2 zákona č. 297/2021 Sb.), vlastně prokazovat.

[29] Uvedená východiska vedou Nejvyšší správní soud k závěru, že ačkoliv řízení o přiznání peněžité částky podle zákona č. 297/2021 Sb. je v obecné rovině vskutku řízením o žádosti, na které dopadá správní řád, jedná se o problematiku velice specifickou, což je správní orgán při svém postupu povinen zohlednit. Specifičnost zakládá právě (i) výslovně přijatá odpovědnost státu za protiprávně prováděné sterilizace v minulosti, (ii) potřeba zabezpečit účinné prostředky nápravy těchto minulých křivd, konkrétně zajištění skutečné možnosti postižených osob domoci se dané peněžité částky, a v neposlední řadě (iii) nezvyklost a atypičnost dokumentů, jež by tuto událost prokazovaly, a s tím spojená pravděpodobnost důkazní nouze na straně žadatelek. Nelze navíc přehlédnout ani možný (iv) aspekt rasové diskriminace, jelikož značnou část obětí protiprávních sterilizací v České republice tvoří romské ženy (srov. důvodovou zprávu k zákonu či závěrečné stanovisko veřejného ochránce práv ve věci sterilizací prováděných v rozporu s právem z roku 2005 ze dne 23. 12. 2005, sp. zn. 3099/2004/VOP/PM a násl., dostupné na <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/2596>). Na tuto specifickou situaci tudíž podle názoru Nejvyššího správního soudu nelze mechanicky aplikovat běžné požadavky uplatňující se v řízení o žádostech. Zvláštní situace vyžaduje zvláštní přístup. Správní orgány proto musí postupovat s maximálním zřetelem k účelu zákona, jímž je zajištění skutečně účinného napravení vzniklého stavu osob poškozených nelegální sterilizací.

[30] Specifičnost právě projednávané věci se promítá ve dvou aspektech, které jsou nicméně věcně propojeny, a to:

1. požadavky na postup správních orgánů při posuzování žádostí dle zákona č. 297/2021 Sb.;
2. nároky kladené na žadatelky v rovině povinnosti tvrzení a důkazní, aby jejich žádost mohla být shledána oprávněnou.

[31] Nejvyšší správní soud opakovaně judikuje, že po žadatelkách nelze požadovat (jak se domnívá stěžovatel), aby samy jen ze své vlastní iniciativy označily a doložily *veškeré* dokumenty, které budou protiprávnost provedené sterilizace v minulosti *jednoznačně prokazovat*. Aby byl naplněn účel zákona, tedy skutečně zajištěn účinný prostředek nápravy, musí správní orgány rovněž samy činit aktivní kroky k tomu, aby ohledně tvrzení žadatelky o peněžitou částku podle zákona č. 297/2021 Sb. zjistily stav věci bez důvodných pochybností. Právě takové kroky lze přitom podřadit pod činnost správního orgánu v souladu s jeho poučovací povinností (§ 4 odst. 2 správního řádu) a zásadou materiální pravdy (§ 3 správního řádu), i z ní vycházející povinnosti vyhledávací, jež se jinak v „běžném“ řízení o žádosti neuplatňuje (srov. například rozsudky tohoto soudu ze dne 14. 11. 2023, č. j. 4 As 290/2022 – 42, ze dne 27. 8. 2014, č. j. 3 Ads 91/2013 – 47, či ze dne 18. 3. 2015, č. j. 3 Ads 112/2014 – 31).

[32] Nelze proto přisvědčit argumentaci stěžovatele, podle níž je v řízení o žádosti podle zákona č. 297/2021 Sb. zapotřebí takové zjištění stavu věci, při kterém nepanují žádné důvodné pochybnosti v otázce, zda žadatelka existenci nároku dle tohoto zákona sama prokázala. Takový přístup by z výše uvedených důvodů nerespektoval smysl a účel právní úpravy a žadatelky by cíleně stavěl do důkazní nouze. Ze stejného důvodu neobstojí ani kasační argumentace, podle které postačí pouze obecné poučení o procesních právech, konkrétně o možnosti navrhnout důkazy. S ohledem na výše podrobně vymezená východiska je naopak nutné, aby žadatelkám byla *srozumitelným způsobem* dána skutečná příležitost svá tvrzení prokázat, tzn. přispět ke zjištění stavu věci. Smyslem takového poučení je poskytnout *srozumitelnou ilustraci v úvahu přicházejících typů možných podkladů* ke zjištění stavu věci, zejména ověření, zda v případě žadatelky skutečně došlo v rozhodném období ke sterilizaci v rozporu s právem, za kterou přísluší podle zákona č. 297/2021 Sb. jednorázová peněžitá částka.

[33] V nyní projednávané věci proto Nejvyšší správní soud souhlasí s městským soudem, že žalovaný postupoval v rozporu se zásadou materiální pravdy a nedostal poučovací povinnosti, kterou vyžaduje smysl a účel zákona č. 297/2021 Sb. Konkrétně lze poukázat na to, že si sice stěžovatel vyžádal zdravotní dokumentaci, nicméně po zjištění, že ta byla skartována, žalobkyni pouze zaslal oznámení o možnosti seznámit s poklady rozhodnutí. Žádné další kroky ke zjištění skutkového stavu věci neučinil. V oznámení o seznámení se s poklady před vydáním rozhodnutí (§ 36 odst. 3 správního řádu) sice stěžovatel uvedl, že k prokázání svých tvrzení může žalobkyně navrhnout další důkazy, zejména k prokázání tvrzení o neudělení souhlasu, to však Nejvyšší správní soud ve shodě s městským soudem nepovažuje za dostatečné poučení, odpovídající výše vyloženému smyslu zákona č. 297/2021 Sb. Aplikace zákona č. 297/2021 Sb. způsobem skutečně zajišťujícím účinné napravení vzniklého stavu vyžaduje, aby stěžovatel *srozumitelným způsobem* žalobkyni vysvětlil, že musí svá tvrzení dostatečně specifikovat a v co největší míře podpořit všemi dostupnými dokumenty, které má k dispozici, respektive aby ji vyzval, aby veškeré takové

pokračování

dokumenty (či jiné důkazy) alespoň označila, aby si je mohl sám stěžovatel vyžádat prostřednictvím výzvy k součinnosti podle § 6 odst. 2 zákona č. 297/2021 Sb.

[34] Stěžovatel v kasační stížnosti uvedl, že se jako důkaz nabízel svědecký výslech lékaře, který ale již není zapsán v seznamu lékařské komory. Toto konstatování ovšem nijak nedokládá, zda se stěžovatel pokusil jeho svědectví získat, popřípadě, zda se žalobkyně dotázal, zprostila-li by případně lékaře mlčenlivosti. Již na základě skutečností uvedených samotným stěžovatelem je tak evidentní, že se jiné důkazní prostředky nabízely, avšak stěžovatel se je ani nepokusil získat. Sám stěžovatel tak potvrdil, že nepostupoval v souladu se zásadou materiální pravdy, jak mu bylo vytykáno městským soudem.

[35] Není sporu o tom, že primárním důkazem, jenž může vnést světlo do otázky, zda sterilizace byla provedena v rozporu s právem, je zdravotnická dokumentace žadatelky o jednorázovou peněžní dávku. Ta však může být vzhledem ke značnému časovému odstupu od provedení sterilizace již skartována, jako tomu je ostatně i v nyní projednávané věci, případně může být s ohledem na dobové poměry problematické kvality, a tedy i vypovídající hodnoty. Další dokumenty, které by mohly o provedení sterilizace vypovídat, pak nemusí vůbec existovat, případně mohou být jen velice obtížně dohledatelné. Stejně tak v úvahu připadající svědci z okruhu zdravotního personálu si již nemusí okolnosti provedení sterilizace z důvodu časového odstupu pamatovat. Svědci z úzkého rodinného okolí, kterým se žadatelka v minulosti mohla svěřit, konečně nemusí být s ohledem na jejich vzájemný vztah i pro pouze zprostředkovanost jimi podávaných informací považováni za důvěryhodné. Důsledkem je, že v případě neexistence zdravotní dokumentace se žadatelka pro prokázání důvodnosti svého nároku typicky ocitne v důkazní nouzi, a to i po řádně poskytnutém poučení a snaze správního orgánu veškeré dostupné dokumenty skutečně získat.

[36] Za takové situace se však reálná využitelnost a účinnost mechanismu odškodnění dle zákona č. 297/2021 Sb., stává prakticky nereálnou. Za skartaci zdravotní dokumentace, k níž často dochází protiprávně, jak potvrzují i zprávy veřejného ochránce práv (například zpráva o šetření z vlastní iniciativy ve věci odškodnění protiprávní sterilizace, sp. zn. 15744/2022/VOP/MZK, č. j. KVOP-36688/2023), žadatelky odpovědnost nenesou.

[37] Podle již mnohokrát vysloveného názoru Nejvyššího správního soudu proto nelze po žadatelkách požadovat, aby samy vždy a bez pochybností prokázaly naplnění všech výše vymezených podmínek pro přiznání peněžní částky podle zákona č. 297/2021 Sb. Naopak postačí, pokud žadatelka o peněžitou dávku přdestře na první pohled *plausibilní tvrzení*, že v rozhodném období podstoupila sterilizaci v rozporu s právem. To pochopitelně neznamená, že se může jednat o jakékoli, ničím nepodložené tvrzení; lze souhlasit se stěžovatelem, že musí jít o tvrzení *hájitelné*, které bude podepřeno *indiciemi*, které ve svém souhrnu nepřipouštějí jiné racionální vysvětlení situace či chování jednotlivých účastníků, než že k protiprávní sterilizaci žadatelky pravděpodobně došlo tak, jak žadatelka tvrdí. Pokud tedy zdravotní dokumentace nebude existovat, případně bude zjevně nedůvěryhodná, avšak žadatelka přdestře *plausibilní tvrzení*, pro které budou skutečně svědčit zjištěné *indicie*, musí správní orgány považovat předpoklady pro přiznání peněžité částky dle zákona č. 297/2021 Sb. za naplněné, ledaže samy prokáží, že ke skutečností žadatelkou tvrzeným dojít nemohlo.

[38] V takové situaci pak bude na stěžovateli, aby *prima vista* splněné podmínky pro poskytnutí odškodnění zpochybnil tím, že prokáže existenci odlišné a důvěryhodnější skutkové verze, tedy že k protiprávní sterilizaci žadatelky v rozhodném období způsobem jí tvrzeným dojít nemohlo. V zásadě je tak v řízení o žádostech o peněžitou částku za nezákonnou sterilizaci podle zákona č. 297/2021 Sb. k překonání běžně nastávající důkazní nouze na straně žadatelek nutné využít podobné řešení, jaké se již uplatňuje například ve sporech z diskriminace v podobě sdílení důkazního břemene (k tomu srov. analogicky například nález Ústavního soudu ze dne 8. 10. 2015, sp. zn. III. ÚS 880/15, N 182/79 SbNU 59).

[39] Nejvyšší správní soud již v rozsudku č. j. 9 As 61/2023 - 65 popsal, jak by měl stěžovatel při posuzování žádostí podle zákona č. 297/2021 Sb. správně postupovat.

[40] Za prvé, správní orgán posoudí žádost o peněžitou částku s ohledem na náležitosti uvedené v § 6 odst. 1 zákona č. 297/2021 Sb., tedy zda obsahuje vyličení rozhodných skutečností včetně označení zdravotnického zařízení a data, kdy k protiprávní sterilizaci mělo dojít. Žadatelku současně srozumitelným způsobem poučí o možnostech, jak svá tvrzení podložit, konkrétně jaké dokumenty či jiné důkazy (například svědecké výpovědi) může za tímto účelem předložit či označit. Následně správní orgán začne sám činit kroky ke zjištění stavu věci bez důvodných pochybností; za tím účelem si vyžádá všechny relevantní podklady včetně zdravotnické dokumentace podle § 6 a 7 zákona č. 297/2021 Sb., případně provede svědecké výslechy za účelem ověření žadatelkou představených tvrzení apod.

[41] Za druhé, správní orgán vyhodnotí obstarané podklady a na jejich základě posoudí, zda jsou podmínky pro přiznání peněžité dávky podle zákona č. 297/2021 Sb. naplněny. V situaci, kdy i přes učiněné kroky nelze dospět k jednoznačnému závěru z důvodu, že zdravotní dokumentace žadatelky neexistuje nebo je zjevně nedůvěryhodná, bude nutné zabývat se s ohledem na důkazní nouzi žadatelky tím, zda jsou jí představená tvrzení *plausibilní*. O jaké indicie vypovídající o hájitelnosti tvrzení se může jednat, bude záležet vždy na okolnostech konkrétní věci. Podle názoru Nejvyššího správního soudu se však v zásadě může jednat o cokoli, co bude svědčit ve prospěch žadatelčiných tvrzení (například vysvětlení žadatelky, její osobní a rodinná situace, chování v minulosti, jí předložené doklady, jiné známé skutečnosti atd.). Pokud tyto indicie svědčí *pravděpodobnosti*, že k nezákonné sterilizaci žadatelky mohlo skutečně dojít tak, jak tvrdí, bude s ohledem na její objektivně existující důkazní nouzi nutné považovat žádost za oprávněnou, ledaže správní orgán prokáže, že tomu tak být nemohlo (tedy že žadatelka nepodstoupila sterilizaci, ta nebyla nezákonná, nedošlo k ní v rozhodném období, případně že v řízení zjištěné indicie, jinak svědčící o možné nezákonné sterilizaci, mají jiné racionální vysvětlení). Hájitelností tvrzení žadatelek se správní orgán musí vždy dostatečně zabývat, přičemž za účelem jejich ověření musí postupovat v souladu se zásadou materiální pravdy a se zřetelem k účelu zákona č. 297/2021 Sb. Svůj závěr musí správní orgán dostatečně odůvodnit; jeho úvaha pak podléhá soudnímu přezkumu v plném rozsahu.

[42] Uvedené pro správní orgány znamená, že k zamítnutí žádosti o peněžitou částku za protiprávní sterilizaci z důvodu neprokázání naplnění hmotněprávních podmínek

pokračování

nároku mohou přistoupit ve třech případech. Za prvé, pokud správní orgán obstará (důvěryhodnou) zdravotnickou dokumentaci, z níž zjistí, že ke sterilizaci žadatelky buď nedošlo, nebo ta nebyla protiprávní (typicky byla provedena na základě jejího nezpochybnitelného informovaného souhlasu). Druhým případem zamítnutí žádosti poté bude situace, kdy i navzdory neexistenci zdravotnické dokumentace nebudou tvrzení žadatelky o peněžitou částku na první pohled hájitelná a pokud správní orgán ani přes případné vlastní kroky ke zjištění stavu věci nezjistil nic, co by nasvědčovalo jejich důvěryhodnosti. Konečně třetím případem zamítnutí žádosti poté bude situace, kdy žadatelka sice přdestře hájitelná a na první pohled pravděpodobná tvrzení, správní orgán je však zpochybní a prokáže, že existuje jiné objektivní vysvětlení popsanych dějů a skutečností.

[43] V nyní projednávaném případě je sporné právě to, zda žalobkyně přdestřela plausibilní tvrzení či nikoli. Jak již bylo výše konstatováno, ve věci není sporu, že žalobkyni byla sterilizace provedena a že se tak stalo v rozhodném období. Stěžovatel v kasační stížnosti ale zpochybňoval žalobkyní uváděné okolnosti provedeného zákroku, které se dle jeho názoru vzájemně vylučovaly. Nejprve uvedla, že jí byla sterilizace provedena v rámci porodu, ale v rozkladu následně tvrdila, že se tak stalo o den později. Dále žalobkyně sdělila, že nebyla poučena o povaze zákroku, ale posléze tvrdila, že jí nebyl dán dostatečný časový prostor, aby se o zákroku poradila se svým manželem a bylo na ni ze strany lékařského personálu naléháno. Tyto rozpory proto dle stěžovatele vylučují, aby bylo tvrzení žalobkyně pokládáno za plausibilní. V souvislosti s tím stěžovatel poukazuje také na skutečnost, že zástupce žalobkyně zastupuje velké množství žadatelek, jeho podání jsou formulářového typu a obsahují prakticky totožná, velmi strohá tvrzení.

[44] Nejvyšší správní soud se však ve výsledku s názorem stěžovatele neztotožňuje. Předně je nutné zdůraznit, že zákrok byl proveden v roce 1979, tedy před více než 45 lety. Je také nutné vzít v potaz, že zákrok byl žalobkyni proveden bezprostředně po porodu, tedy v době, která je pro ženy sama o sobě psychicky i fyzicky mimořádně náročná. Je proto zcela pochopitelné, že si žalobkyně události může vybavovat odlišně, popřípadě, že si v průběhu řízení vzpomněla na různé okolnosti. Ani skutečnost, že žalobkyně den po porodu podstoupila zákrok, aniž by znala jeho přesnou podstatu, nemůže způsobovat nevěrohodnost jejího tvrzení. Jak již bylo zmíněno, je naopak snadno představitelné, že žalobkyně ve stavu po porodu, kdy je zcela běžné, že je rodička psychicky i fyzicky vyčerpaná, důvěřovala lékařům, jakožto odborníkům, a absolvovala doporučený zákrok, například z obavy o své zdraví. Nejvyšší správní soud na rozdíl od stěžovatele nepovažuje tuto situaci za absurdní, ale naopak zcela pochopitelnou.

[45] Žalobkyně označila konkrétní nemocnici a den, kdy byla (protiprávně) sterilizována. Následně bylo prokázáno (zápisem z operační knihy), že sterilizaci skutečně podstoupila, byť den po porodu. Tato dílčí korekce původně tvrzeného časového údaje ovšem bez dalšího nevyvrací skutečnosti tvrzené žalobkyní. Nejvyšší správní soud připouští, že „formulářové“ žaloby podávané zástupcem žalobkyně v celé škále skutkově rozdílných případů oslabují plauzibilitu jejího tvrzení o protiprávní sterilizaci, avšak s ohledem na skutkové okolnosti popsané výše i kritéria, jaká nastavila dosavadní judikatura k posouzení této otázky, má Nejvyšší správní soud za to, že požadavek plausibilního tvrzení byl, byť i hraničně, splněn.

Ve výsledku je tedy dáno velmi málo indicií svědčících protiprávnímu postupu, avšak ty se váží k prokázané skutečnosti, že žalobkyně sterilizaci bezprostředně po porodu podstoupila; zda se tak stalo protiprávně, nemohla žalobkyně prokázat z důvodu zničení zdravotnické dokumentace.

[46] Naproti tomu stěžovatel se omezil pouze na vyžádání zdravotnické dokumentace a poté, co získal informaci o jejím skartování, v rozporu se zásadou materiální pravdy, která v tomto typu řízení má zvláštní význam (viz výše odst. [28] až [32]), se již blíže otázkou splnění podmínek stanovených právními předpisy k provedení sterilizace nezabýval. Při zamítnutí rozkladu si vystačil pouze s tím, že žalobkyně (v podstatě v důsledku skartace zdravotnické dokumentace) neunesla své důkazní břemeno stran protiprávnosti provedené sterilizace.

[47] V kontextu výše připomenutých závěrů vyslovených v rozsudku č. j. 9 As 61/2023 - 65 je zřejmé, že žalobkyně již svou žádostí předložila elementární konkrétní tvrzení, která byla následně podložena zápisy z porodní a operační knihy. V situaci nedostupnosti zdravotnické dokumentace měl stěžovatel především žalobkyni srozumitelně poučit o potřebě poskytnout (označit) důkazy na podporu jejích tvrzení a současně se sám zabývat tím, zda existují důkazy či indicie, že žalobkyně poskytla se zákrokem informovaný souhlas v souladu s tehdejší právní úpravou vykládanou v kontextu mezinárodních lidskoprávních závazků. Nejvyšší správní soud považuje shodně s městským soudem tvrzení žalobkyně, s ohledem na v řízení dosud předestřené indicie, za *prima facie* hájitelná. Z toho plyne, že žalobkyni musí být dán prostor k tomu, aby svá tvrzení skutkově podepřela; současně se musí stěžovatel pokusit objasnit okolnosti sterilizace žalobkyně i vlastními silami. Teprve poté bude možné o žádosti žalobkyně opětovně rozhodnout; k zamítnutí této žádosti může stěžovatel přistoupit jen za podmínek nastíněných výše v odstavci [43] tohoto rozsudku

[48] Pokud jde o odkaz stěžovatele na rozsudek městského soudu ze dne 17. 10. 2024, č. j. 15 Ad 4/2024 - 45, kde byl dle jeho názoru vysloven právní názor přílehlavý i na nyní projednávanou věc, je třeba upozornit, že tento rozsudek, spolu s napadeným rozhodnutím ministra zdravotnictví, byl zrušen rozsudkem Nejvyššího správního soudu ze dne 2. 4. 2025, č. j. 6 As 272/2024 - 27, a to právě z důvodu nesprávného posouzení zákonnosti provedené sterilizace.

[49] Ze všech shora uvedených důvodů je zřejmé, že městský soud posoudil veškeré právní otázky v souladu se zákonem. Nebyl proto naplněn kasační důvod podle § 103 odst. 1 písm. a) s. ř. s. Nejvyšší správní soud tak za podmínek vyplývajících z § 110 odst. 1, *in fine*, s. ř. s. rozsudkem kasační stížnost zamítl.

[50] O náhradě nákladů řízení o kasační stížnosti Nejvyšší správní soud rozhodl podle § 60 odst. 1, věty první s. ř. s., ve spojení s § 120 s. ř. s. Stěžovatel byl v řízení o kasační stížnosti procesně neúspěšný, právo na náhradu nákladů mu proto nenáleží. Právo na náhradu nákladů řízení tak má procesně úspěšná žalobkyně.

[51] Náklady žalobkyně jsou tvořeny částkou 3 100 Kč za jeden úkon právní služby, a to vyjádření se ke kasační stížnosti, podle § 7, § 9 odst. 4 písm. d) a § 11 písm. d) vyhlášky

pokračování

č. 177/1996 Sb., advokátní tarif, ve znění účinném do 31. 12. 2024 (dále jen „advokátní tarif“). Přiznána byla též náhrada hotových výdajů zástupce, která činí dle § 13 odst. 3 advokátního tarifu 300 Kč za úkon právní služby. Jelikož je zástupce žalobkyně plátcem daně z přidané hodnoty, zvyšuje se uvedená odměna o částku odpovídající této dani. Celkovou částku 4 114 Kč, představující náhradu nákladů řízení, je stěžovatel povinen zaplatit žalobkyni do 30 dnů od právní moci tohoto rozsudku k rukám jejího právního zástupce.

Poučení: Proti tomuto rozsudku **nejsou** opravné prostředky přípustné (§ 53 odst. 3 s. ř. s.).

V Brně dne 11. listopadu 2025

Mgr. Radovan Havelec
předseda senátu